

О. Саліхова, доктор економічних наук, Інститут економіки та прогнозування НАН України:

«На відміну від України, в ЄС під час кризи бюджетні видатки на науку збільшують (Інтернет-видання [FINBALANCE](#)).

При підготовці Закону про держбюджет на 2016 р. уряд конвульсивно шукає можливості скоротити видатки. Перше, що виявилось “не потрібним” – “макулатура”, яку, за [словами](#) прем’єра, протягом останніх двох десятиліть роки продукують українські науковці. А тому гроші на наукові дослідження держава не даватиме, посилаючи науковців “в сад” – до Європейських фондів.

Парадокс такої позиції полягає навіть не в тому, що голова уряду, міністр кабінету міністрів, міністр юстиції та інші урядовці мають наукові ступені кандидатів наук. А в необізнаності щодо засад фінансування науки в ЄС. Адже видатки державних бюджетів на дослідження і розробки (ДіР) у ЄС зростають, навіть у період фінансово-економічної кризи 2009 р. через те, що уряди цих країн усвідомлюють, що наука – це основа національних конкурентних переваг зараз і в майбутньому.

Візьмемо приклад Франції – країни, що першою у Європі оголосила про необхідність реіндустріалізації та взяла курс на масштабне фінансування наукової та інноваційної діяльності. У 2008 р. уряд країни заявив про те, що сфера науки та вищої школи є головним пріоритетом бюджетної політики, у зв’язку з чим розмір додаткових асигнувань в цю сферу протягом 2008–2011 р. заплановано у 1,8 млрд євро.

Кризові явища 2009 р. спричинили значний дефіцит державного бюджету Франції – 7 % ВВП. Проте, це не стало причиною відмовлятися від намічених цілей. Для їхньої реалізації президент країни наприкінці 2009 р. заявив про започаткування Програми інвестицій у майбутнє, реалізація якої відбуватиметься в рамках “Великої національної позики” (Grand emprunt national) розміром у 35 млрд євро: 22 млрд євро уряд збирає на фінансових ринках, ще 13 млрд євро – кошти, надані на спасіння французьких банків, що після кризи буде повернено у державну скарбницю. (На сьогодні суму збільшено до 47 млрд євро).

Ці кошти спрямовуються на фінансування науково-дослідних проектів, проектів вищих навчальних закладів країни, промислових об’єднань з розвитку інновацій та цифрових технологій. І всі ці витрачені мільярди заради підвищення продуктивності підприємств Франції, збільшення їх інноваційної складової та конкурентоспроможності. Такі зусилля викликані тим, що уряд Франції усвідомлює, що сучасна економічна та фінансова криза має не кон’юнктурний, а структурний характер. Тому, якщо фінансування науки і освіти стане другорядним після завдань короткострокової стабілізації

економіки, імовірність для Франції розвитку негативних сценаріїв значно збільшиться.

Це зробило роль сфери науки і вищої школи у державному бюджеті – пріоритетною. На цей протягом 2011–2014 рр. щорічно припадає 8,7 % державних видатків. Про значимість даної сфери говорить той факт, що на потреби оборони виділяється близько 13 %.

У бюджеті країни на 2015 р., що становить 296,3 млрд євро, видатки за статтею “Дослідження та вища освіта” (Recherche et enseignement supérieur) на Міжміністерську місію з досліджень та вищої освіти (Mission interministérielle recherche et enseignement supérieur, MIREES) є на рівні 25,98 млрд євро (незмінні 8,7 % бюджету). З цієї суми 90 % отримало Міністерство національної освіти, вищої освіти та наукових досліджень (Ministère de l’enseignement supérieur et de la recherche, MESR). Решта – Міністерство екології, сталого розвитку та енергетики; Міністерством економіки, промисловості та цифрової індустрії; Міністерством оборони; Міністерством культури і комунікацій.

Основним інструментом управління французькою системою наукових досліджень та інновацій є бюджетна Програма 172 “Міждісциплінарні наукові і технологічні дослідження” (PROGRAMME 172: Recherches scientifiques et technologiques pluridisciplinaires). Асигнування на її реалізацію у 2015 р. – 6325 млн євро, або 24,3 % загальних витрат на “освітньо-наукову” місію.

В рамках цієї програми фінансується Національний центр наукових досліджень (Centre National de Recherche Scientifique, CNRS) – найбільша дослідницька установа країни. У 2015 році масштаби державних субвенцій на її діяльність становили 2597 млн євро, або 10 % загальних витрат на “освітньо-наукову” місію. У проекті бюджету на 2016 р. витрати на неї збільшено до 2561 млн євро.

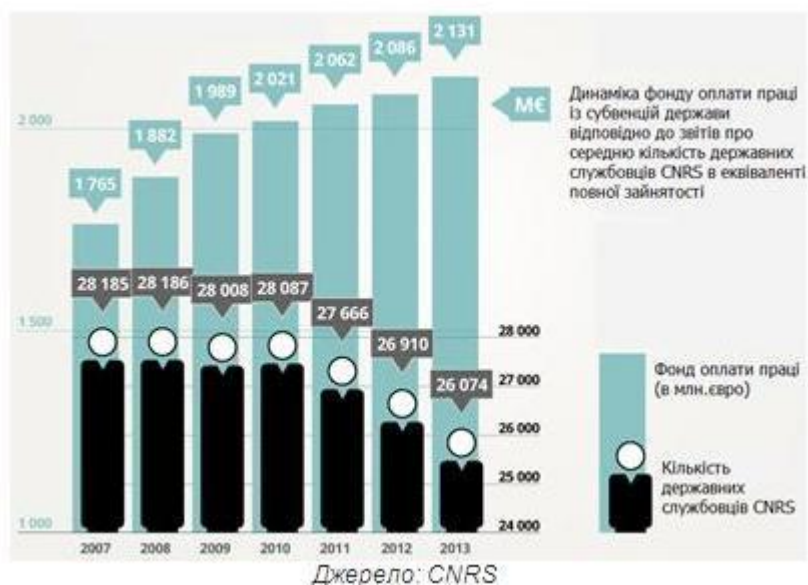
Примітно, що CNRS – це громадська організація, що перебуває в адміністративному підпорядкуванні MESR. Метою її діяльності є здійснення фундаментальних та прикладних, отримання нових знань та їх використання на благо суспільства. В Україні аналогом CNRS – є Національна академія наук України. Охоплює CNRS такі ж самі напрями досліджень: математика, фізика, інформаційні науки і технології, дослідження Землі і Всесвіту, хімія, науки про життя, гуманітарні та суспільні науки, науки про навколишнє середовище тощо.

Перед співробітниками, які, працюють у штаті CNRS і є державними службовцями (якщо у 2014 р. їх було 26 074 осіб, у 2016 р. планується їх збільшення до 28 624 осіб), поставлено, на перший погляд, тривіальне завдання: публікації у рейтингових журналах, монографії, виступи на конференціях; комерціалізація та популяризація результатів досліджень; поширення наукової інформації; науково-освітня діяльність, співпраця з аспірантами, стажерами. Дослідники мають право паралельно викладати в університетах, займатися патентуванням, консультуванням зовнішніх організацій, і, навіть, організувати власні підприємства на базі створених технологій. Наділені значною свободою дій, вони самі визначають предмет дослідження та розробляють схему здійснення експериментів у співпраці з інженерно-технічним персоналом лабораторії.

Задіяно в цьому 1025 лабораторій та 123 суб'єкти із сервісних послуг, що належать до організаційної структури CNRS. А це – близько 10 660 постійних

дослідників, 11 080 інженерів і технічного персоналу плюс 7244 непостійних співробітників.

Якщо оцінювати фонд заробітної плати держслужбовців, його розмір становить 82 % субвенцій держави з бюджету на CNRS. Решта йде на покриття витрат функціонування, придбання обладнання, фінансові інвестиції. Структура витрат власних коштів виглядає дещо інакше – 61 % видатків забезпечують поточну діяльність та розвиток CNRS, решта – на оплату праці персоналу, що працює за контактом.

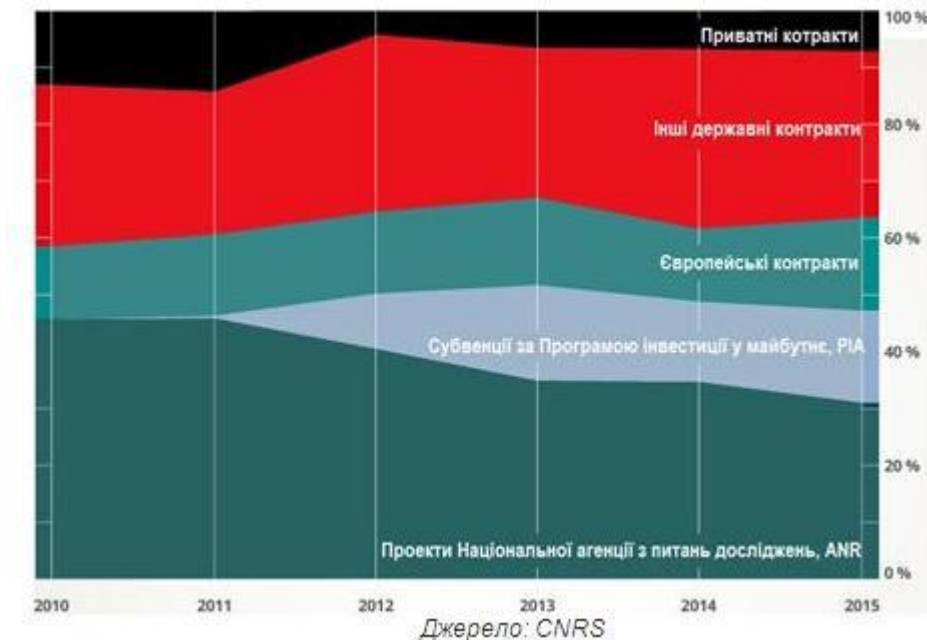

Організаційно CNRS являє собою 10 інститутів, три з яких мають статус національних. Вони об'єднані в п'ять тематичних альянсів: науки про життя (AVIESAN), енергія (ANCRE), інформатика (ALLISTENE), навколишнє середовище (ALLENVI) та соціальні і гуманітарні науки (ATHENA). У рамках інституційного фінансування, що здійснюється CNRS, фінансування розподіляється таким чином:

Інститут біологічних наук – 542,03 млн євро; Інститут хімії – 362,56 млн євро; Національний інститут наук про Всесвіт – 336,40 млн євро; Інститут гуманітарних та соціальних наук – 302,04 млн євро; Інститут фізики – 294,84 млн євро; Інститут інженерних та системних наук 242,53 млн євро; Національний інститут ядерної фізики і фізики елементарних частинок – 205,10 млн євро; Інститут екології та навколишнього середовища – 145,13 млн євро; Інститут інформаційних наук і їх взаємодії – 126,96 млн євро; Національний інститут математичних наук та їх додатків – 61,13 млн євро.

Власні кошти, які в бюджеті CNRS заплановано у розмірі 662,21 млн євро, формуються значною мірою завдяки участі в проектах Національної агенції з питань досліджень (Agence Nationale de la Recherche, ANR) – вони становили більше третини надходжень. ANR – це ключова ланка в системі створення нових технологій та їхнього впровадження у виробництво Франції. Підпорядкована MESR, вона здійснює підтримку проведення і завершення

наукових досліджень, інновацій та співробітництва державного й приватного сектору за рахунок фінансування відібраних дослідницьких проєктів, а також передачу результатів фундаментальних з державного сектору в економіку. Ще близько 30 % припадає на інші державні контракти. Надходження від реалізації європейських контрактів становлять дещо більше 15 %.

Що стосується «макулатури». Фахівці CNRS у 2015 р. підготували близько 35 тис. публікацій. CNRS має 4535 діючих патентів, з яких 959 було отримано у 2014 р. З 1999 р. дотепер створено 704 інноваційні компанії. Це є свідченням ефективності моделі фінансування, що має місце у Франції, котра сприяє активній участі наукових організацій в інноваційній діяльності і комерціалізації результатів науки. За таких умов CNRS залишається ключовою науково-технічною організацією, що відповідає за визначення напрямів та реалізацію наукової та інноваційної політики Франції, при цьому має значні організаційні та фінансові ресурси для досягнення поставлених цілей і завдань.

Беручи це до уваги та заяви керівника уряду України, мимоволі згадуєш байки Івана Андрійовича Крилова з цього приводу» *(Саліхова О. На відміну від України, в ЄС під час кризи бюджетні видатки на науку збільшують, – експерт // FINBALANCE (<http://finbalance.com.ua/news/Na-vidminu-vid-Ukrani-v-S-pid-chas-krizi-byudzhetni-vidatki-na-nauku-zbilshuyut---ekspert>). – 2015. – 23.11).*